

TOPICA.

AD C. TREBATIUM.

ARGUMENTUM.

Trebatii voluntati satisfacturus hoc quasi compendium Topicorum Aristoteleorum fecit. Primo locis argumentorum, cum artificiosorum, tum ἀτέχων breviter enumeratis, definit quodque genus & exemplis illustrat, cap. 2. 4. Deinde fusius de singulis disserit: cap. 5. 20. Postremo, de questionibus, ac variis causarum generibus, quorum alii alii loci sunt aptiores, paucis disserit. ERNESTUS.

I. **M**AJORES nos res scribere ingressos, C. Trebati, & iis libris, quos brevi tempore fati multos edidimus, digniores, e cursu ipso revocavit voluntas tua. Cum enim mecum in Tusculano esses, & in bibliotheca separatim uterque nostrum ad suum studium libellos, quos vellet, evolveret, incidisti in Aristotelis Topica quaedam, quæ sunt ab illo pluribus libris explicata. Qua inscriptione commotus, continuo a me eorum librorum sententiam requisisti. Quam tibi cum exposuissem, disciplinam inveniendorum argumentorum, ut sine ullo errore ad eam rationem perveniremus ab Aristotele inventa, libris illis contineri: verecunde tu quidem, ut omnia, sed tamen ut facile cerne-rem te ardere studio, mecum, ut tibi illa traderem, egisti. Cum autem ego te non tam vitandi laboris mei causa, quam quod id tua interesse arbitrarer, vel ut eos per te ipse legeres, vel ut totam rationem a doctissimo quodam rhetore acciperes, hortatus essem: utrumque, ut a te audiebam, es expertus. Sed a libris te obscuritas rejecit. Rhetor autem ille

^a Rationem] Lamb. ratione & via

le magnus, hæc, ut opinor, Aristotelica se ignorare respondit. Quod quidem minime sum admiratus, eum philosophum rhetori non esse cognitum, qui ab ipsis philosophis, præter admodum paucos, ignoretur. Quibus eo minus ignoscendum est, quod non modo rebus iis, quæ ab illo dictæ & inventæ sunt, alluci debuerunt: sed dicendi quoque incredibili quadam cum copia, tum etiam suavitate. Non potui igitur tibi, sapius hoc roganti, & tamen verenti, ne mihi gravis esses, (facile enim id cernebam) debere diutius, ne ipsi juris interpreti fieri videretur injuria. Etenim cum tu mihi meisque multa sæpe scripsisses, veritus sum, ne, si ego gravarer, aut ingratum id, aut superbum videretur. Sed, dum fuimus una, tu optimus es testis, quam fuerim occupatus. Ut autem a te discessi, in Græciam proficiscens, cum opera mea nec publica, nec amici uterentur, nec honeste inter arma versari possem, ne si tuto id quidem mihi liceret: ut veni Veliam, tuaque, & tuos vidi¹, admonitus hujus æris alieni, nolui deesse ne tacitæ quidem flagitationi tuæ. Itaque hæc, cum mecum libros non haberem, memoria repetita, in ipsa navigatione conscripsi, tibi que ex itinere misi: ut mea diligentia mandatorum tuorum, te quoque, etsi admonitore non eges, ad memoriam nostrarum rerum excitarem. Sed jam tempus est ad id quod instituimus, accedere.

II. Cum omnis ratio diligens differendi duas habeat partes; unam inveniendi, alteram judicandi: utriusque princeps, ut mihi quidem videtur, Aristoteles fuit. Stoici autem in altera elaboraverunt. Judicandi enim vias diligenter persecuti sunt, ea scientia, quam *Dialecticam* appellant. Inveniendi vero artem, quæ *Topice* dicitur, quæque ad usum potior erat, & ordine naturæ certe prior, totam reliquerunt. Nos autem, quoniam in utraque summa utilitas est, & utramque, si erit otium, persequi cogitamus, ab ea, quæ prior est, ordiemur.

Ut igitur earum rerum, quæ absconditæ sunt, demonstrato, & notato loco, facilis inventio est: sic, cum pervestigat-

re

¹ Tuæque, & tuos vidi] Trebatii patrimonium ad Trebatium, Fam. VII. 19. & naz possessiones Vellæ erant. Vide epist. Cl. 20. Gouanus.

re argumentum aliquod volumus, locos nosse debemus. Sic enim appellata ab Aristotele sunt hæ quasi sedes, e quibus argumenta promuntur. Itaque licet definire, *Locum* esse argumenti sedem: *Argumentum* autem, rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem.

Sed ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt, alii in eo ipso, de quo agitur, hærent: alii assumuntur extrinsecus. In ipso, tum ex toto, tum ex partibus ejus, tum ex nota, tum ex his rebus, quæ quodam modo affectæ sunt ad id, de quo queritur. Extrinsecus autem ea ^a dicuntur, quæ absunt, longeque disjuncta sunt.

Sed ad id totum, de quo differitur, tum definitio adhibetur, quæ quasi involutum evolvit id, de quo queritur. Ejus argumenti talis est formula: Jus civile est æquitas constituta iis, qui ejusdem civitatis sunt, ad res suas obtinendas: ejus autem æquitatis utilis est cognitio: utilis est ergo juris civilis scientia.

Tum partium enumeratio, quæ tractatur hoc modo: Si neque censu ², neque vindicta, nec testamento liber factus est, non est liber. Neque est ulla earum rerum: non est igitur liber.

Tum notatio, cum ex vi verbi argumentum aliquod elicitur, hoc modo: Cum lex assiduo ³ vindicem assiduum ⁴ esse

^a *Dicuntur*] Lamb. *ducentur*
² *Si neque censu*] Ciceronis temporibus libertate donabantur servi triplici modo, censu, vindicta, testamento. *Censu* quidem, cum quis jubente aut consentiente domino nomen deserebat in censum; soli enim cives Romani olim censabantur. *Vindicta*, cum licitor vindictam, quæ virgula est, manu mittendi servi capiti imponens, eundem servum hac solenni verborum formula *Liber est*, in libertatem vindicabat: quo tempore dominus servum alapa percussum circumagebat in gyrum, ut sic intelligeret sibi licitum in quamlibet partem abire. Denique *testamento* manu mittebantur, cum quis servum suum testamento liberum esse iussisset. *Præstare*.

³ *Cum lex assiduo*] Hæc verba *Ælius Sententia*, quæ Victorius, Manutius, & Gruterus

hic admisserunt, inducenda censer ac tollenda Lambinus, quem Præstus secutus est. Præstus vero Goveanus, qui certe non ignorabat *Ælium Sententiam* non nisi multis post Ciceronis obitum annis sancitam fuisse, anno scilicet DCCLV. An vero emendationem hanc ipsam divitiarum visus est sibi nuper quidam Vicentinus, qui suas Epistolicas Diatribas edidit Veneriis? An sine Goveano, Lambino, & Præstio, etiam post ipsos, vidit quod jam ante viderant? *Obvovet*.

⁴ *Assiduum*] Lex est XII. Tab. quemadmodum testatur Gellius lib. xvii. cap. 10. his verbis scripta. *Assiduo assiduum vindicem esse*: *Protestatio civi quovis colore vindicem esse*. Cujus vis & sententia hæc est: Locupleti fideiussor locuples sit, inopi quivis. In quo summa æquitas est. Quem enim homo tenuis locupletem pro se fideiussorem inveniat? *Gov.*

esse jubeat, locupletem jubet locupleri. Locuples enim est assiduis, ut ait Ælius, appellatus ab ^a ære dando.

III. Ducuntur etiam argumenta ex iis rebus, quæ quodam modo affectæ sunt ad id, de quo queritur. Sed hoc genus in plures partes distributum est. Nam alia conjugata appellamus, alia ex genere, alia ex ^b forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex adjunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione majorum, aut parium, aut minorum.

Conjugata ⁵ dicuntur, quæ sunt ex verbis generis ejusdem. Ejusdem autem generis verba sunt, quæ orta ab uno varie commutantur, ut sapiens, sapienter, sapientia. Hæc verborum conjugatio *συζυγία* dicitur, ex qua hujusmodi est argumentum: Si compascuus ager est, jus est compascere.

A genere sic ducitur: Quoniam argentum omne mulieri legatum est, non potest ea pecunia, quæ numerata domi relicta est, non esse legata. Forma enim a genere, quoad suum nomen retinet ⁶, nunquam se jungitur. Numerata autem pecunia nomen argenti retinet. Legata igitur videtur.

A forma generis: quam interdum, quo planius accipiatur, partem licet nominare, hoc modo: Si ita Fabiæ ⁷ pecunia

Tom. I.

D d d d

legata

^a *Ære*] Lamb. *esse dando*

^b *Forma*] Vult. Man. *Gen. formula*.

⁵ *Conjugata*] Locum hunc ut inutilem improbat Fabius lib. v. cap. 10. immerito, cum sepe vim ad persuadendum habeat. Ut cum ait Tullius pro Marcello, cap. 32. *Ingratus est injustusque civis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum*. *Præstus*.

⁶ *Quoad suum nomen retinet*] Forma quoad generis nomen retinet, nunquam a genere separatur: tum separatur, cum amittit. Legavit vir uxori signa omnia, arbores stantes non legavit. *Suum pro eius*, non semel a Cicerone dicitur: nisi malis *suum nomen*, naturale esse nomen: ut numi argentei nomen naturale sit *argentum*: quod quidem amittit, cum percussus est: tum enim *numus* dicitur. *Gov.*

⁷ *Si ita Fabiæ*] Ut Ciceronis mens intel-

ligatur, observandum ex Boetio, tribus modis apud veteres Romanos duci solitam uxorem, farre, usu, & coemptione. Confarreatio ad pontifices tantum pertinebat: erant farre nuptiæ dictæ, ut ait Dionysius in Romulo, quod eodem farre conjuges vescebantur, quo etiam victimas respergerent. Usu fiebat matrimonium, cum uxoris & mariti convictus per annum constans & stabilis fuerat, tuncque dicebatur uxor ulcupta. Denique coemptio certis solemnitatibus peragebatur, & se se in coemendo invicem interrogabant. Vir ita, an sibi mulier materfamilias esse veller. Illa respondebat, velle. Item mulier interrogabat, an vir sibi paterfamilias esse veller: ille respondebat, velle. Itaque mulier viri conveniebat in manum, & vocabatur hæc nuptiæ pro coemptione: quod, teste Varro, mulieres assem unum tantum emendi causa marito darent. Jam vero

damnum factum est, sed ejus operis vitio, quod ita ædificatum est, ut suspendi non possit.

Ab effectis rebus, hoc modo: Cum mulier viro in manum convenit, omnia, quæ mulieris fuerunt, viri sunt dotis nomine.

Ex comparatione autem omnia valent, quæ sunt ejusmodi: Quod in re majore¹⁴ valet, valeat in minore: ut si in urbe fines non reguntur, neque aqua in urbe arceatur. Item contra: Quod in minore valet, valeat in majore. Licet idem exemplum¹⁵ convertere. Item: Quod in re pari valet, valeat in hac, quæ par est: ut, quoniam usus¹⁶ auctoritas fundi, biennium est, sit etiam ædium. At in lege ædes non appellantur, & sunt cæterarum omnium, quarum annuus est usus. Valeat æquitas, quæ paribus in causis paria jura desiderat.

Quæ autem extrinsecus assumuntur, ea maxime ex auctoritate dicuntur. Itaque Græci tales argumentationes ἀτέχνης vocant, id est, artis expertes: ut, si ita respondeas¹⁷, Quoniam P. Scævola id solum esse ambitus¹⁸ ædium dixerit, quod

¹⁴ Quod in re majore] Hotomano lib. 11. Observ. cap. 2. placet eorum sententia, qui duplicem hic negationem esse putant, ut locus sic legatur: Quod in re majore non valet, non valet in minore: quoniam, ut ex tertio Aristotelis Topicorum libro patet, argumentum ex majore ductum, tantum valet ad refellendum, & majus id dicitur, quod probabilis est. Itaque allatum a Cicerone exemplum, uni refutationi idoneum est, quasi videlicet probabilis fuisset fines in ea urbe regi, quam aquam in eadem arceri. Hoc idem exemplum Cicero inferius ad similia locum retulit. Idem.

¹⁵ Licet idem exemplum] Exemplum superius convertatur, fiet comparatio a minori ad majus, hoc modo. In ea civitate aqua arceatur, ergo multo magis fines reguntur. Minus enim quiddam est aquam arceri, quam fines regere. Idem.

¹⁶ Quoniam usus] Hæc est lex XII. Tabularum. Usus auctoritas fundi, biennium est: cæterarum omnium rerum usus, annuus est. Hotomani pro biennium desinit respondendum esse biennis, & annuus pro annus. Sed fru-

stra, cum in oratione pro Cæcina cap. 19. etiam idem fere legatur. Lex usus & auctoritatem fundi jubet esse biennium: at utimur eodem jure in ædibus, quæ in lege non appellantur. Hic auctoritas est jus domini. Quod autem a pari ducatur argumentum, ex ipsis Tullii verbis & interpretatione nota manifestum est. In eo conveniunt ædes & fundi, quod sint res non moventes. Idem.

¹⁷ Si ita respondeas] Id est, Si respondeas id ædium tibi videri, quod de ambitu ædium dixit Scævola; neque id esse tantummodo ambitus ædium, quoad uterque viciniam communem parietem præterit: unde diversum aquarum fiat, & in cuiusque illorum eadem aqua privata defluat, nimirum ut dimidia parietis pars ad unum, altera ad alterum pertineat: & linea communem parietem æquabiliter secans, ambitum ædium utrinque designet. Idem.

¹⁸ Id solum esse ambitus] Observatur & implicatum locum interpretati sumus ex mente Hotomani, qui sectionem sic putat restituendam; ut quoad pro quod reparatur, & vox rectum tollatur. Cautum erat lege XII. Tabularum, ut inter vicinorum ædes ad c-

quod parietis communis tegendi causa tectum projiceretur, ex quo in tectum ejus, ædes qui protexisset¹⁹, aqua deflueret, id tibi jus videri.

His igitur locis, qui sunt expositi, ad omne argumentum reperendum, tanquam elementis quibusdam, significatio, & demonstratio datur. Utrum igitur hæcenus satis est? Tibi quidem tam acuto, & tam occupato, puto.

V. Sed quoniam avidum hominem ad has discendi epulas recepi, sic accipiam, ut reliquiarum sit potius aliquid, quam te hinc patiar non satiatum discedere. Quando ergo unusquisque eorum locorum, quos exposui, sua quædam membra habet, ea quam subtilissime persequamur; & primum de ipsa definitione dicatur.

Definitio est oratio, quæ id, quod definitur, explicat, quid sit. Definitionum autem duo sunt genera prima. Unum earum rerum, quæ sunt: alterum earum, quæ intelliguntur. Esse ea dico, quæ cerni, tangi possunt, ut fundum, ædes, parietem, sillicidium, mancipium, pecudem, supellectilem; penus, cætera: quo ex genere quædam interdum nobis definienda sunt. Non esse rursus ea dico, quæ tangi, demonstrare non possunt; cerni tamen animo, atque intelligi possunt: ut, si usucapionem, si tutelam, si gentem, si agnationem definias, quarum rerum nullum subest quasi corpus: est tamen quædam conformatio²⁰ insignita, & impressa in intel-

cumeundi facultatem spatium esset pedis festerii, sive, ut exposuit Volusius Mæcianus, duorum pedum & semis. Eius structure domus, insula dicebantur, quarum ambitum definire culvis facillimum erat. At juris controversi parietem jungebantur. In interpretatione exposuimus Scævole mentem, quæ Hotomano videtur perquam obscura. Illa enim ratio videretur Scævola significare, non licere in communem parietem tigna immittere ultra lineam, quæ medium parietem intersecat, cum tamen aliud in jure definitur. Fortasse ad eam controversiam Scævole responsum pertinet; quo uterque viciniam exponi pariete uti vult in ædificando, & suis trabibus pari eodemque loco immit-

tendis. Quo casu locus esset Q. Mutii sententia, ut recte consistit Hotomani, Observ. lib. 11. cap. 3. Idem.

¹⁹ Præterit] Protegere est tectum projicere, inquit Dodus: protecta & projecta partes sunt domus prominentes, quæ sunt, mentiana, & podia pensita, unde aspectus est nobis in vicis & plateas. Idem.

²⁰ Conformatio] Pro eodem dicit M. Tullius conformatio, motu, & intelligentiam: quam Græci νόσος appellant. Tutela igitur corpus nullum subest: est tamen notio quædam in animis nostris impressa, quæ sepe definienda est. Neque enim facile est intelligere id quod neque videtur, neque tangitur, nisi definitione explicetur. Neque tamen putandum est; ita dicere M. Tullium; rerum

intelligentia: quam notionem voco. Ea saepe in argumentando definitione explicanda sunt.

Atque etiam definitiones, alia sunt partitionum, alia divisionum. Partitionum, cum res ea, quae propofita est, quasi in membra discernitur: ut, si quis jus civile dicat id esse, quod in legibus, senatusconsultis, rebus judicatis, jurisperitorum auctoritate, edictis magistratum, more, aequitate consistat. Divisionum autem definitio formas omnes complectitur, quae sub eo genere sunt, quod definitur; hoc modo: Abalienatio est ejus rei, quae mancipi est²¹, aut traditio alteri nexu²², aut in jure cessio²³, inter quos ea jure civili fieri possunt²⁴.

VI. Sunt & alia genera definitionum: sed ad hujus libri institutum illa nihil pertinent: tantum est dicendum, qui sit definitionis modus. Sic igitur veteres praecipunt; cum sumptis ea, quae sunt ei rei, quam definire velis, cum aliis communia, usque eo persequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri possit. Ut hoc, *Hereditas est pecunia*. Commune adhuc. Multa enim genera sunt pecuniae. Adde quod sequitur: *quae morte alicujus ad quempiam pervenit*. Nondum est definitio. Multis enim modis sine hereditate t-

rerum earum quarum nullum subest quasi corpus, notiones esse, ut earum rerum quarum subsunt corpora, notiones esse neget. Cum enim hae quoque res definiantur, nihilque nisi notio possit defini: negari non potest, quin harum quoque rerum notiones sint. Sed hoc interest inter fundum & tutelam, quod fundi & notio sit, & corpus quoque aliquod subit: tutelae nullum quasi corpus subest, notioque duntaxat est. *Goveanus*.

²¹ *Quae mancipi est*] Res mancipi dicuntur quae sunt in nostra potestate, quas ex nostro ad alterius dominium transferre possumus. Mancipi est indeclinabile in singulari & plurali. *Prusteus*.

²² *Nexu*] Nexum, vel nexus (utroque enim genere dicitur) est id quod per libram & aes agebatur, quemadmodum scribit M. Tullius III. de Oratore. Agebatur autem ita, adhibitis non minus quam quinque testibus civibus Romanis puberibus, & praeterea alio ejusdem conditionis, qui libram aeneam teneat, qui appellatur libripens. Is

qui mancipium accipit, aes tenens ita dicit, *Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio*: idque mihi empsus est hoc aere, aeneaque libra. Deinde aere percussit libram: idque aes dat ei a quo mancipium accipit, quasi pretii loco. *Goveanus*.

²³ *In jure cessio*] Hoc fiebat modo. Apud magistratum populi Romani, vel apud praetorem (hoc enim est, in jure) vel praesidem provinciae, is cui in jure cedunt, rem tenens ita vindicat, *Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio*. Deinde postquam hic vindicaverit, praetor interrogat eum qui cedit, an contra vindicet. Quo negante, aut tacente, tunc ei qui vindicaverit, eam rem addicit: idque legis actio vocabatur. *Idem*.

²⁴ *Inter quos ea jure civili fieri possunt*.] Jure civili fieri aliquid non inter alios, nisi inter cives Romanos potest, quorum est etiam jus civile, quod duodecim Tabulis continetur. *Boetius*.

neri mortuorum pecuniae possunt. Unum adde verbum, *jure*. Jam a communitate res disjuncta videbitur, ut sit explicata definitio, sic: *Hereditas est pecunia, qua morte alicujus ad quempiam pervenit jure*. Nondum est satis: adde, *nec ea aut legata testamento, aut possessione retenta*. Confectum est. Itemque, ut illud, *Genitiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt*. Non est satis. *Qui ab ingenuis oriundi sunt*. Ne id quidem satis est. *Quorum majorum nemo servitutem servavit*. Abest etiam nunc. *Qui capite non sunt diminuti*. Hoc fortasse satis est. Nihil enim video Scævolum, pontificem, ad hanc definitionem addidisse. Atque haec ratio valet in utroque genere definitionum, sive id, quod est, sive id, quod intelligitur, definiendum est.

Partitionum autem, & divisionum genus quale esset, ostendimus: sed quid inter se differant, planius dicendum est.

In partitione quasi membra sunt: ut corporis, caput, humeri, manus, latera, crura, pedes, caetera.

VII. In divisione formae sunt, quas Graeci *ideus* vocant²⁵: nostri, si qui haec forte tractant, *species* appellant: non pessime id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus in dicendo. Nolim enim, ne si Latine quidem dici possit, *specierum*, & *speciebus* dicere: & saepe his casibus utendum est: at *formis* & *formarum* velim. Cum autem utroque verbo idem significetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam.

Genus & formam definiunt hoc modo: Genus est notio ad plures differentias pertinens. Forma est notio, cujus differentia ad caput generis, & quasi fontem referri potest. Notionem appello, quod Graeci tum *εἶδος*, tum *πρότυπον* dicunt. Ea

²⁵ *Graeci ideus vocant*] Plato princeps ideas induxit, casque, uti scribit M. Tullius, mirabiliter est complexatus. Ideas autem vocabatur, quaedam veluti simulacra, exemplaria, typos, imagines rerum caeterarum: quas intuens Deus Opt. Maximus, ad earum similitudines manuum veluti in fingendis rebus dirigeret, nihilque nisi perfectum faceret. Dictae itaque videntur *ideae* a verbo *ἰδω*, quod est *deopsis* & intueri: quoniam eas Deus faciens quid, semper intuetur. Qua eadem

ratione *species* a Latinis sunt appellatae a verbo *specere*, quod videre est: vimque Graecae dictionis melius *species*, quam *forma*, exprimit: quanquam M. Tullius eodem nomine idem significari putet, malitque formam quam speciem dicere, propter duritiam quorundam casuum: teretes enim & molles ejus aures, *specierum* & *speciebus* audire non possunt, *formarum* & *formis* non respiciunt. *Goveanus*.

Ea est instita, & ante percepta cuiusque formæ cognitio, & nodationis indigens. Formæ igitur sunt hæc, in quas genus sine ullius prætermissione dividitur: ut si quis jus in legem, morem, æquitatem dividat. Formas qui putat idem esse²⁶, quod partes, confundit artem: & similitudine quadam conturbatus, non satis acute, quæ sunt secernenda, distinguit.

Sæpe etiam definiunt & oratores & poetæ per translationem verbi, ex similitudine, cum quadam suavitate. Sed ego a vestris exemplis, nisi necessario, non recedam. Solebat igitur Aquilius, collega & familiaris meus, cum de litoribus ageretur, quæ omnia publica esse vultis, quærentibus iis, ad quos id pertinebat, quid esset *lirus*, ita definire, *qua fluctus eluderet*: hoc est, quasi qui adolescentiam, florem ætatis; senectutem, occasum vitæ, velit definire. Translatione utens discedebat a verbis propriis rerum, ac suis. Quod ad definitiones attinet, hæcenus. Reliqua videamus.

VIII. Partitione²⁷ autem sic utendum est, nullam ut partem relinquant: ut si partiri velis telas, inscienter facias, si ullam prætermittas. At si stipulationum, aut iudiciorum formulas partiare, non est vitiosum in re infinita prætermittere aliquid. Quod idem in divisione vitiosum est. Formarum enim certus est numerus, quæ cuique generi subjiciantur. Partium distributio sæpe est infinitior, tanquam rivorum a fonte deductio.

Itaque in oratoris²⁸ artibus, quæstionis genere proposito, quot

²⁶ Formas qui putat idem esse, quod partes.] Formæ ad genus, partes ad totum referuntur. Inter genus & totum hoc interest, quod genus de suis formis affirmatur, totum de partibus nunquam: genus ex suis formis non constat, totum ex suis partibus constituitur: genus formis prius natura est, totum partibus & tempore & natura posterius: generis natura universa in unaquaque forma includitur, natura totius universa in nulla suarum partium inest. Idem.

²⁷ Partitione] Esti vix quicquam est discriminis partitionem inter ac divisionem, non nihil tamen hic ex rhetorum institutionibus, sicut Tullius. Partitionem vult esse totius in partes, divisionem generis in formas. Cum totum infinitas aliquando partes

habeat, in partitione minus insignes omittere non est vitiosum. At cum certus sit formarum numerus, quæ generi subjiciantur, in divisione aliquis omittere vitiosum est. *Profectus.*

²⁸ Itaque in oratoris] Sententiam exemplo probat Cicero. In arte oratoria quæstionis genus dividendum proponatur: neque erit vitiosum præterire. Dicendum erit triplicem esse quæstionis factum: primum conjecturæ, alteram definitionis, tertium demque qualitatis. At si recensendis elocutionis luminibus ac figuris partitionem volueris adhibere, non est necesse singula tum verborum, tum sententiarum ornamenta persequi: hoc enim infinitum foret: illustriora satis est enumerare. Idem.

quot ejus formæ sint, subjungitur absolute. At cum de ornamentis verborum, sententiarumque præcipitur, quæ vocantur *σχήματα*, non sit idem. Res enim est infinitior, ut ex hoc quoque intelligatur, quod velimus inter partitionem, & divisionem interesse. Quoniam enim vocabula prope idem valere videantur: tamen quia res differebant, nomina rerum distare voluerunt.

Multa etiam ex notatione sumuntur. Ea est autem, cum ex vi nominis argumentum elicitur: quam Græci *ἐτυμολογία* vocant, id est, verbum ex verbo, veriloquium. Nos autem novitatem verbi non satis apti fugientes, genus hoc notationem appellamus, quia sunt verba rerum notæ. Itaque hoc idem Aristoteles *στυμολογία* appellat: quod Latine est nota. Sed cum intelligitur, quid significetur, minus laborandum est de nomine.

Multa igitur in disputando notatione eliciuntur ex verbo, ut, cum quæritur, *Postliminium* quid sit, non dico, quæ sint postliminii. Nam id caderet in divisionem, quæ talis est: Postliminio redeunt hæc, homo, navis, mulus, clitellarius, equus, equa, quæ frena recipere solet. Sed cum ipsius postliminii vis quæritur, & verbum ipsum notatur: in quo *Servius* noster (ut opinor) nihil putat esse notandum, nisi *post*; & *liminium* illud, productionem esse verbi vult, ut in *finissimo*, *legitimo*, *aditimo*, non plus inesse *rimum*, quam in *medirullio tullium*. Scævola autem, Publii filius, junctum putat esse verbum, ut sit in eo, & *post*, & *limen*: ut quæ a nobis alienata sunt, cum ad hostem pervenerint, & ex suo tanquam limine exierint, dein cum redierint post ad idem limen, postliminio videantur rediisse. Quo in genere etiam Mancini²⁹ causa defendi potest, postliminio rediisse: deditum non esse, quoniam non sit receptus. Nam neque deditio, neque donationem sine acceptione intelligi posse.

IX. Sequitur is locus, qui constat ex iis rebus, quæ quodam modo affectæ sunt ad id, de quo ambigitur: quem modo dixi in plures partes distributum. Cujus primus est locus

Tom. I.

E e e e

ex

²⁹ Mancini] Vide lib. 1. de Orat. c. 40.

ex conjugatione, quam Græci *συνυγία* vocant, finitimus notationi, de qua modo dictum est: ut, si aquam pluviam³⁰ eam modo intelligeremus, quam imbri collectam videremus; venisset Mucius, qui, quia conjugata verba essent pluvia, & pluendo; diceret, omnem aquam oportere arceri, quæ pluedo crevisset: non

Cum autem a genere ducetur argumentum, non erit necesse id usque a capite arcessere. Sæpe etiam citra licet, dummodo supra sit quod sumitur, quam id, ad quod sumitur: ut aqua pluvia³¹ ultimo genere ea est, quæ de cælo veniens crescit imbri: sed propiore loco, in quo quasi jus arceri continetur, genus est; aqua pluvia nocens: ejus generis forma; loci vitio; & manu nocens: quarum altera jubetur ab arbitro coerceri, altera non jubetur.

Commode etiam tractatur hæc argumentatio, quæ ex genere sumitur, cum ex toto³² persequere partes, hoc modo: Si dolus malus est, cum aliud agitur, aliud simulatur; enumerare licet, quibus id modis fiat: deinde in eorum aliquem id, quod arguas dolo malo factum, includere: quod genus argumenti in primis firmum videri solet.

X. Similitudo sequitur, quæ late patet; sed oratoribus & philosophis magis, quam vobis. Etsi enim omnes loci sunt omnium disputationum ad argumenta suppeditanda, tamen aliis disputationibus abundantius occurrunt, aliis angustius. Itaque genera tibi nota sint: ubi autem his utare, quæstiones ipsæ te admonebant.

Sunt enim similitudines, quæ ex pluribus collationibus perveniunt quo volunt, hoc modo: Si tutor fidem præstare de-

³⁰ *Aquam pluviam*] Definatur ab Ulpiano aqua pluvia, quæ de cælo cadit, atque imbre excrescit, sive per se hæc aqua celestis noceat, sive cum alia mista sit. Hinc potest aliquis argumento a conjugatis ducto sic ratiocinari: Aquam pluviam licet arceri, ergo fluxum qui aqua pluvia crevit. Idem.

³¹ *Ut aqua pluvia*] Argumenta non esse ab ultimo genere repetenda probat exemplo Tullius. Aqua pluvia genus est ultimum, cui subjiciuntur duæ species, aqua pluvia nocens, & aqua pluvia non nocens. Rursus a-

qua pluvia nocens sit genus, ejusque species sunt nocens loci vitio, & manu nocens, cum de industria alio derivatur ad alterius detrimentum. Si quis commendat arcedandam esse aquam pluviam; generibus illis superioribus prætermisissis, hæret in infimo, atque ostendat aquam pluviam manu nocentem arceri oportere. Id.

³² *Cum ex toto*] Totum pro genere, partes pro formis seu speciebus sumuntur. Multum igitur ab enumeratione partium distat hic locus. Idem.

bet, si focius, si, cui mandaris, si qui fiduciam acceperit: debet etiam procurator. Hæc ex pluribus perveniens quo vult, appellatur inductio: quæ Græce *συναγωγή* nominatur; quæ plurimum est usus in sermonibus Socrates.

Alterum similitudinis genus collatione sumitur, cum una res uni, par pari comparatur, hoc modo: Quemadmodum si in urbe³³ de finibus controversa est, quia fines magis agrorum videntur esse, quam urbis, finibus regendis adigere arbitrum non possis: sic, si aqua pluvia in urbe nocet, quoniam res tota magis agrorum est, aquæ pluviae arcedæ adigere non possis arbitrum.

Ex eodem similitudinis loco etiam exempla sumuntur, ut Crassus in Curiana causa³⁴ exemplis plurimis usus est, agens de eo, qui testamento sic heredem instituisset, ut, si filius natus esset in decem mensibus, isque mortuus prius, quam in suam tutelam venisset; secundus heres hereditatem obtinisset. Quæ commemoratio exemplorum valuit, eaque vos in respondendo uti multum soletis.

Ficta etiam exempla similitudinis habent vim: sed ea oratoria magis sunt, quam vestra: quanquam uti etiam vos soletis, sed hoc modo: Finge mancipio aliquem dedisse³⁵ id, quod mancipio dari non potest: num idcirco id ejus factum est, qui accepit? aut num is, qui mancipio dedit, ob eam rem se ulla re obligavit? In hoc genere oratoribus, & philosophis concessum est, ut muta etiam loquantur, ut mortui ab inferis excitentur, aut aliquid, quod fieri nullo modo possit, augendæ rei gratia dicatur, aut minvendæ, quæ hyperbole

³³ *Si in urbe*] Si cum de finibus in urbe disceptas, non potes uti arbitro finium regendorum, quia fines videntur agrorum magis quam urbis; ne arcedæ quidem in urbe aquæ, quia res tota magis agrorum est, arbitrum adigere possis. Arceri enim aquam in agris tantum dici solet, ut observat Boetius, ubi si ex aliquo loco aqua pluvia colligatur, & defluens in campos vicini pascua frugifera corrumpat, arbitri arcedæ aquæ a magistratibus statuebantur. Idem.

³⁴ *In Curiana causa*] Vide lib. 1. de Orator. cap. 39.

³⁵ *Mancipio aliquem dedisse*] Mancipio dare, est rem ita dare, ut evictionem præstaturos nos spondeamus: mancipio accipere, est eadem lege emere: mancipium enim significat dominii traditionem. Furtiva mancipio dari non possunt. Quare apud Plautum in Persa, Act. IV. Scena III. de muliere furto abducta dicitur: *quisquam mancipium dedit?*

Ac suo periculo is erat qui eam merca hinc. *Mancipio neque promittere, neque quisquam dabit.* Idem.

bole dicitur, & multa mirabilia alia. Sed latior est campus illorum. Eisdem tamen ex locis (ut ante dixi) & in maximis, & in minimis quæstionibus argumenta ducuntur.

XI. Sequitur similitudinem differentia rei, maxime contraria superiori: sed est ejusdem dissimile & simile invenire. Ejus generis hæc sunt: Non quemadmodum quod mulieri debeas³⁶, recte ipsi mulieri sine tutore auctore solvas: ita quod aut pupillæ aut pupillo debeas, recte possis eodem modo solvere.

Deinceps locus est, qui a contrario ducitur. Contrariorum autem genera sunt plura. Unum eorum, quæ in eodem genere plurimum differunt, ut sapientia, & stultitia. Eodem autem genere dicuntur, quibus propositis occurrunt tanquam e regione quædam contraria, ut celeritati tarditas, non debilitas. Ex quibus contrariis argumenta talia existunt: Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur: & bonitatem, si malitiam. Hæc, quæ ex eodem genere contraria sunt, appellantur *adversa*.

Sunt enim alia contraria, quæ *privantia* licet appellemus Latine, Græce appellantur *σπρωγνιδ*. Præpositio enim IN, privat verbum ea vi, quam haberet, si IN præpositum non fuisset: ut *dignitas*, *indignitas*, *humanitas*, *inhumanitas*, & cætera generis ejusdem. Quorum tractatio est eadem, quæ superiorum, quæ adversa dixi.

Nam alia quoque sunt contrariorum genera, velut ea quæ cum

³⁶ Non quemadmodum quod mulieri debeas] Quamquam & mulieres & pupilli sub tutoris potestate sunt, mulieri tamen recte solvi potest sine tutoris auctoritate: pupillo qui ita solvit, non liberatur. Nam neque hereditatem adire, neque bonorum possessionem petere, neque hereditatem ex fideicommissio suscipere aliter possunt, nisi tutoris auctoritate, quamvis illis lucrosa sit, ne ullum scilicet damnum habeant. De mulierum perpetua tutela nihil in libris Pandectarum legitur: quin contra legitur, emancipari, sique juris fieri non aliter quam mares posse. Cicero tamen in Oratione pro Muræna his verbis scribit: *Mulieres omnes propter infirmitatem consilii majores in tutorem potestati*

te esse voluerunt: &c. Idem pro Cæcina; *Quod mulier sine tutore auctore promissit, non debetur.* De qua tutela legitima intelligendum puto Ciceronis illud in Oratione pro Flacco, *Ute, inquit, non potuit: nihil enim potuit de tutela legitima sine omnium tutorum auctoritate dimitti*, loquens de muliere quæ omnia sua bona doti dixerat. Dicendum igitur est, legibus XII. tabularum constitutam perpetuam hanc mulierum tutelam, sublatam postea fuisse, ut pleræque alia. Plus tamen esse consilii in femina 12. annorum, quam in mare 13. eadem leges XII. tabularum statuebant: credo quod celerior sit cursus seminarum, ut pubertatis, sic etiam præsentia. *Goveanus.*

eum aliquo conferuntur: ut duplum, simplicum: multa, pauca: longum, breve: majus, minus. Sunt etiam valde contraria illa quæ appellantur *negantia*. Ea *ἀποφατιδ* Græci, contraria agentibus: ut, Si hoc est, illud non est³⁷. Quid enim opus exemplo est? Tantum intelligatur, argumento quærendo contrariis omnibus contraria non convenire.

Ab adjunctis autem posui equidem exemplum paulo ante³⁸, multa scilicet adjungi, quæ suscipienda essent, si statuissemus, ex edicto secundum eas tabulas possessionem dari, quas is instituisset, cui testamenti factio nulla esset. Sed locus hic magis ad conjecturales causas, quæ versantur in judiciis, valet: cum quæritur, quid aut sit, aut evenerit, aut futurum sit, aut quid omnino fieri possit. Ac loci quidem ipsius formæ talis est.

XII. Admonet autem hic locus, ut quærat, quid ante rem, quid cum re, quid post rem evenerit. Nihil hoc ad jus; ad Ciceronem, inquit Gallus³⁹ noster, si quis ad eum tale quid retulerat, ut de facto quæreretur. Tu tamen pati, nullum a me artis instituta locum præteriri, ne si nihil, nisi quod ad te pertineat, scribendum putaris⁴⁰, nimium te amare videre. Est igitur magna ex parte locus hic oratorius, non modo non juriconsultorum, sed ne philosophorum quidem.

Ante rem enim quærantur, quæ talia sunt, apparatus, colloquia, locus, constitutum, convivium. Cum re autem, pedum crepitus, strepitus hominum, corporum umbræ, & si quid ejusmodi. At post rem, rubor, pallor, titubatio, & si qua alia signa conturbationis & conscientia: præterea restinctus ignis, gladius cruentus, cæteraque, quæ suspicionem facti possunt movere.

Dein-

³⁷ Ute si hoc est, illud non est] Locum corruptum esse arbitror, legendum autem sic, *Ute est hoc illud, hoc illud non est.* Hæc enim *ἀποφατιδ* sunt, illa minime, cum idem de eodem in illis non affirmetur & negatur. *Idem.*

³⁸ Exemplum paulo ante] Repete supra, 62p. 4.

³⁹ Gallus] C. Aquilius Gallus, de quo in Bruto.

⁴⁰ Ne si nihil, nisi quod ad te pertineat, scribendum putaris] Joculari M. Tullius cum Trebatio, quem Epicureum esse sciebat, cuius discipline erat se ipsum amare, & sua causa omnia facere. Vide ad Fam. lib. vii. epist. 12. *Idem.*

Deinceps est locus dialecticorum proprius ex consequentibus, & antecedentibus, & repugnantibus, qui etiam ab adjunctis longe diversus est. Nam adjuncta, de quibus paulo ante dictum est, non semper eveniunt: consequentia autem semper. Ea enim dico consequentia, quæ rem necessario consequuntur. Itemque & antecedentia, & repugnantia. Quidquid enim antecedit quamque rem, id cohaeret cum re necessario: & quicquid repugnat, id ejusmodi est, ut cohaerere nunquam possit.

XIII. Cum tripartito igitur distribuatur locus hic, in consequentem, antecedentem, repugnantiam: reperiendi argumenti locus simplex est, tractandi triplex. Nam quid interest, cum hoc sumptis, pecuniam numeratam mulieri deberi, cui sit omne argentum legatum, utrum hoc modo concludas argumentum? *Si pecunia signata argentum est, legata est mulieri. Est autem pecunia signata argentum. Legata igitur: An illo modo? Si numerata pecunia non est legata; non est numerata pecunia argentum. Est autem numerata pecunia argentum. Legata igitur est: An illo modo? Non & legatum argentum est, & non est legata numerata pecunia. Legatum autem argentum est. Legata igitur numerata pecunia est.*

Appellatur autem dialectici eam conclusionem argumenti, in qua, cum primum assumptis⁴¹, consequitur id, quod annexum est, primum conclusionis modum. Cum id, quod annexum est⁴², negaris, ut id quoque, cui fuerit annexum, negandum sit: secundus appellatur concludendi modus. Cum autem⁴³ aliqua conjuncta negaris, & his alia negatio rursus

⁴¹ Cum primum assumptis] Septem syllogismorum hypotheticorum, seu conditionalium, ut vocant, modos hic subicit Tullius. Ac primus quidem is est, quo cum assumptis id quod primum est, recte concludis quod conjunctum est: verbi gratia: Si justus est, jus suum unicuique reddit; atqui justus est; ergo jus suum unicuique reddit. *Præf.*

⁴² Cum id, quod annexum est] Alter syllogismi modus priori oppositus, quo cum negatum illud fuerit quod conjunctum est, id quoque cui fuerit conjunctum negari o-

portet: ut, Si jus unicuique suum non reddit, justus non est: atqui jus suum unicuique non reddit: ergo justus non est. Improbabitur a severioribus dialecticis hic argumentandi modus; contendunt enim ex propositionibus negantibus nihil posse colligi. At facile fuerit ad legitimam formam sic revocare. Qui jus suum unicuique reddit, justus est; atqui hic jus suum unicuique non reddit; ergo hic justus non est. *Idem.*

⁴³ Cum autem] Tertius est hic argumentandi modus, quo, ut explicat Vitorius, pronuntiato connexo duplex negatio additur,

adjungitur, & ex his primum sumptis, ut, quod relinquitur, tollendum sit: is tertius appellatur conclusionis modus.

Ex hoc illa rhetorum sunt ex contrariis conclusa, quæ ipsi enthymemata⁴⁴ appellant: non quod non omnis sententia proprio nomine enthymema dicatur; sed, ut Homerus, propter excellentiam, commune poetarum nomen efficit apud Græcos suum; sic, cum omnis sententia enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex contrariis conficiatur, acutissima, sola proprie nomen commune possidet. Ejus generis hæc sunt. *Hunc metuere, alterum in metu non ponere. Eam, quam nihil accusas, damnas. Bene quam meritam esse aurum, dicis male mereri. Id, quod scis, prodest nihil: id, quod nescis, obest.*

XIV. Hoc disserendi genus attingit omnino vestras quoque in respondendo disputationes: sed philosophorum magis; quibus est cum oratoribus illa ex repugnantibus sententiis communis conclusio; quæ a dialecticis tertius modus, a rhetoribus enthymema nuncupatur. Reliqui dialecticorum modi plures sunt, qui ex disjunctionibus constant: *Aut hoc, aut illud*⁴⁵: *hoc autem: non igitur illud*. Itemque, *Aut hoc, aut illud*⁴⁶: *non autem hoc: illud igitur*. Quæ conclusiones idcirco potest, quod in disjunctione plus unum verum esse non potest.

Atque ex iis conclusionibus, quas supra scripsi, prior quartus, posterior quintus a dialecticis modus appellatur. Deinde addunt conjunctionum negantiam, sic: *Non & hoc*⁴⁷ est, &

quarum una toti propositioni, altera posteriori parti præfigitur: cum in assumptione prior pars affirmatur, uti in conclusione negetur posterior: cujus hoc sit exemplum: Non si jus suum unicuique reddit, non justus est; atqui jus suum unicuique reddit; justus est igitur. Ad primam argumentandi formam referuntur hic syllogismi: duplex enim negatio vim habet affirmationis. *Idem.*

⁴⁵ Aut hoc, aut illud] Quartus hic argumentandi modus est hujusmodi: *Judex hic aut justus est aut injustus; est autem justus; non igitur injustus. Idem.*

⁴⁶ Aut hoc, aut illud] Quintus hic exponit argumentandi modum, cujus hoc exemplum: *Judex hic aut justus est aut injustus; non est autem justus; ergo est injustus. Idem.*

⁴⁷ Non & hoc] Exemplum sit: *Non & justus est & injustus; est autem justus; non igitur injustus. Idem.*

Ejus igitur mortis sedetis ultores; cujus vitam si paratis per vos restitui posse, nolitis? Enthymema proprie est cogitatio, inventum, aut ad obsequium, intelligere, concipere. Idem.

Idem.

illud: hoc autem: non igitur illud. Hic modus est sextus. Septimus autem, Non & hoc⁴⁸, & illud: non autem hoc: illud igitur. Ex his modis conclusiones innumerabiles nascuntur, in quo est fere tota dialectica. Sed ne ea quidem, quas exposui, ad hanc institutionem sunt necessaria.

Proximus est locus rerum efficientium, quæ causæ appellantur: deinde rerum effectarum ab efficientibus causis. Harum exempla, ut reliquorum locorum, paulo ante posui, & quidem ex jure civili: sed hæc patent latius.

XV. Causarum igitur genera duo sunt. Unum, quod vi sua id, quod sub ea subjectum est, certe efficit, ut ignis accendit. Alterum, quod naturam efficiendi non habeat, sed sine quo effici non possit: ut, si quis æs causam staræ velit dicere, quod sine eo non possit effici.

Hujus generis causarum, sine quo non efficitur, alia sunt quæta, nihil agentia, stolidæ quodam modo; ut locus, tempus, materiæ, ferramenta, & cætera generis ejusdem. Alia autem præcursum quandam adhibent ad efficiendum, & quædam afferunt per se adjuvantia, etsi non necessaria, ut amor congressio causam attulerit, amor flagitio. Ex hoc genere causarum, ex æternitate pendunt, fatum a Stoicis nescitur.

Atque ut earum causarum, sine quibus effici non potest, genera divisi, sic etiam efficientium dividi possunt. Sunt enim alia causæ, quæ plane efficiant, nulla re adjuvante: alia, quæ adjuvari velint: ut sapientia efficit sapientes sola per se: beatos efficiat necne sola per se, quæstio est. Quare, cum in disputationem incidit causa efficiens aliquid necessario, sine dubitatione licebit, quod efficitur ab ea causa, concludere.

XVI. Cum autem erit talis causa, ut in ea non sit efficiendi necessitas; necessaria conclusio non sequitur. Atque illud quidem genus causarum, quod habet vim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere solet: hoc autem, sine quo non

⁴⁸ Non & hoc] Tale est illud: Non & justus est & injustus; non autem injustus; ergo justus. Idem.

non efficitur, sæpe conturbat. Non enim si sine parentibus filii esse non possunt, propterea causa fuit in parentibus gignendi necessaria.

Hoc igitur, sine quo non fit, ab eo, in quo certe fit, diligenter est separandum. Illud enim est tanquam:

Uinam ne in nemore Pelio securibus

Cæsa cecidisset abiogna ad terram trabes!

Nisi enim cecidissent abiogna ad terram trabes, Argo illa facta non esset. Nec tamen fuit in his trabibus efficiendi vis necessaria. At cum in Ajacis navim *crispisulcans igneum fulmen* injectum est, inflammatur navis necessario.

Atque etiam est causarum dissimilitudo, quod alia sunt, ut sine ulla appetitione animi, sine voluntate, sine opinione, suum quasi opus efficiant, velut, ut omne interest, quod ortum est. Alia autem aut voluntate efficiunt, aut perturbatione animi, aut habitu, aut natura, aut arte, aut casu. Voluntate, ut tu, cum hunc libellum legis. Perturbatione, ut si quis eventum horum temporum timeat. Habitu, ut facile & cito irascatur. Natura, ut vitium in dies crescat. Arte, ut bene pingat. Casu, ut prospere naviget. Nihil horum sine causa, nec quidquam omnino, sed hujusmodi causæ non necessaria.

Omnium autem causarum in aliis inest constantia, in aliis non inest. In natura, & in arte constantia est, in cæteris nulla.

XVII. Sed tamen earum causarum, quæ non sunt constantes, alia sunt perspicuæ, alia latent. Perspicuæ sunt, quæ appetitionem animi, judiciumque tangunt. Latent, quæ subjectæ sunt fortunæ. Cum enim nihil sine causa fiat; hoc ipsum est fortunæ eventus, obscura causa, quæ latenter efficit.

Etiam ea, quæ sunt, partim sunt ignorata, partim voluntaria. Ignorata, quæ necessitate effecta sunt. Voluntaria, quæ consilio. Quæ autem fortuna, vel ignorata, vel voluntaria. Nam jacere telum, voluntatis est: ferire quem nolueris, fortunæ. Ex quo aries ille⁴⁹ subjicitur in vestris actionibus.

Tom. I.

F f f f

nibus.

⁴⁹ Ex quo aries ille] Id est, ex quo firmissima illa defensio. Metaphora ducta a machina bellica, quæ aries dicitur. Idem.